

ного исследования / А. И. Татаркин, О. А. Романова, А. А. Куклин, В. И. Яковлев // Вопросы экономики. – 1996. – № 6. – С. 78–89.

13. Ткаченко В. Г. Экономическая безопасность Украины в условиях рыночных трансформационных процессов / под редакцией

В. Г. Ткаченко, В. И. Богачева. – Ровеньки-Луганск : «Наука», 2007. – 330 с.

14. Ускова Т. В. Управление устойчивым развитием региона : монография / Т. В. Ускова. – Вологда : ИСЭРТ РАН, 2009. – 355 с.

УДК 336:63

Талько М.О.
здобувач кафедри фінансових ринків,
Національний університет ДПС України

ДІЯЛЬНІСТЬ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ ACTIVITY PRIVATE PENSION FUNDS IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості діяльності недержавного пенсійного фонду в Україні. Обґрунтовано необхідність функціонування недержавних пенсійних фондів, визначено основні причини низького рівня довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення та шляхи його підвищення.

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, недержавні пенсійні фонди, пенсійні активи.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены особенности деятельности негосударственного пенсионного фонда в Украине. Обоснована необходимость функционирования негосударственных пенсионных фондов, определены основные причины низкого уровня доверия населения к негосударственному пенсионному обеспечению и пути его повышения.

Ключевые слова: негосударственное пенсионное обеспечение, негосударственные пенсионные фонды, пенсионные активы.

ANNOTATION

In the article the features of private pension funds in Ukraine. The necessity of the operation of pension funds, the main reasons for the low level of public confidence in the private pension system and ways to improve.

Key words: private pensions, private pension funds, pension assets.

Актуальність проблеми. Діяльність недержавних пенсійних фондів, їх вплив на економічні процеси не можна оцінити однозначно. Періодичні кризи, що охоплюють окремі національні ринки і світову економіку в цілому, як правило, проявляються як диспропорції у розвитку фінансової системи та невіддільні від недоліків у діяльності недержавних пенсійних фондів. Зокрема, остання глобальна економічна криза вкотре засвідчила існування реальних загроз для економіки у випадку недостатньої ефективності діяльності недержавних пенсійних фондів та їх регулювання.

Серед основних причин зниження ефективності діяльності недержавних пенсійних фондів є недостатній державний нагляд за їх діяльністю, відсутність комплексного підходу до оцінки якості цієї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання місця та ролі недержавних пенсійних фондів перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. На сьогодні сформовано вагому теоретичну та прикладну базу. Тут важливо відзначити внесок таких зарубіжних вчених: С. Майерса, Г. Марковіца, Дж. Стігліца, Ф. Фабозці, Дж. Фрідмана та ін. Українська наука за період незалежності зробила також вагомі кроки, досліджуючи проблеми діяльності недержавних пенсійних фондів. Зокрема, ці питання розглядалися в роботах В. Корнеєва, Д. Леонова, Г. Терещенко, В. Унінець-Ходаківської, А. Федоренка.

Визначаючи суттєвий внесок указаних авторів, необхідно зазначити, що рівень, на якому сьогодні перебуває розвиток діяльності недержавного пенсійного забезпечення в Україні, залишає значний потенціал для подальшого наукового дослідження та обумовлює вибір теми роботи та її мету.

Основною метою статті є узагальнення теоретичних засад діяльності недержавних пенсійних фондів, а також визначення перспектив удосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Викладення основного матеріалу. Світовий досвід свідчить про те, що діяльність недержавних пенсійних фондів сприяє збільшенню обсягів інвестування реального сектору економіки, використовуючи раніше не задіяні приватні пенсійні активи, що виступає необхідною умовою розвитку економічної системи будь-якої держави. Проте, для оптимального та ефективного використання таких активів перш за все необхідне розуміння самої сутності НПФ [13, с. 15].

У Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення», недержавний пенсійний фонд (далі – НПФ) це юридична особа і є неприбутковою організацією, функціонує і здійснює свою діяльність винятково з метою нагромадження пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам фонду у визначеному законодавством порядку [1]. Участь осіб у будь-якому недержавному пенсійному фонді – добровільна. Фізична особа за власним вибором може бути учасником кількох пенсійних фондів [15, с. 125].

Варто зазначити, що головний принцип в системі недержавного пенсійного забезпечення полягає в розмежуванні та відділенні активів пенсійного фонду від активів його засновників і роботодавців – платників пенсійного фонду, адміністраторів, компаній з управління активами та страховиків з метою неможливості банкрутства пенсійного фонду.

Важливою особливістю недержавних пенсійних фондів в Україні є те, що якщо учасник незадоволений роботою фонду, то він має право в будь-який момент перевести свої нагромадження до іншого фонду, який, на його думку, працює успішніше.

Позитивним явищем у недержавному пенсійному забезпеченні є поступова концентрація ринку НПФ. Кількість фондів, у яких вартість активів вже перевищує 10 млн. грн., зросла за звітний період на 20%. Сума активів десяти найбільших фондів за останнє півріччя збільшилась на 78,3% і становить 378,2 млн. грн., або 78,7% від вартості активів усіх недержавних пенсійних фондів. За вартістю чистих активів першу трійку лідерів серед НПФ становлять: Національний банк України – 362,5 млн. грн.; «Перший національний відкритий пенсійний фонд» – 128,34 млн. грн.; НПФ Незалежної галузевої профспілки енергетиків України – 66,17 млн. грн. [7, с. 228].

Нині недержавні пенсійні фонди є новими фінансовими інституціями для переважної більшості населення України. Цим і пояснюється недовіра громадян до них. Сьогодні держава не стимулює довіру громадян до існування системи недержавного пенсійного забезпечення. Відсутня загальнодержавна стратегія та не ведеться

роз'яснювальна кампанія щодо необхідності самостійного забезпечування працюючим населенням свого майбутнього при виході на пенсію. Майже з 21 млн. осіб працюючого населення до недержавних пенсійних фондів залучено менше 2%. У країнах із розвинутою ринковою економікою ці показники в десятки разів більші. Більшість тих, хто робить внески до НПФ – це компанії. І лише 4 % внесків до НПФ – платежі фізичних осіб. З більш ніж одного мільйону роботодавців – суб'єктів господарювання вкладниками пенсійних фондів за п'ять років їхнього існування стали лише 2300 або тільки кожне п'ятисоте підприємство [3, с. 14-15].

Для підвищення довіри населення до НПФ потрібно дотримуватись певних гарантій захисту активів пенсійних фондів (рис. 1). Слід зауважити, що одним із гарантій захисту активів НПФ є резерв покриття ризиків. Оскільки фінансові установи формують резерви для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними відповідно до Методики ствердженої розпорядженням Нацкомфінпослуг України від 01.03.2011 № 111 [11].

Також до захисту активів НПФ належить формування пенсійних активів, що заборонені Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Так цим Законом конкретно визначено перелік активів пенсійного фонду, ліміти їх інвестування, напрями використання та порядок управління активами. Формування пенсійних активів НПФ здійснюється за рахунок активів у грошових коштах, цінних паперах та інших активах, не заборонених законодавством, відповідно до затвердженої інвестиційної декларації, яка визначає інвестиційну політику фонду. В інвестиційній декларації відображаються склад активів пенсійного фонду, основні напрями інвестування пенсійних активів та обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами, встановлені в межах загальних вимог та обмежень інвестиційної діяльності, визначених ст. 47-49 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [9, с. 13].

При цьому пенсійні активи не можуть бути предметом застави і на них не може бути звернуто будь-яке стягнення або застосована конфіскація, якщо вони сформовані за рахунок коштів, отриманих на підставах, що не суперечать законодавству. На пенсійні активи також не може бути звернуто будь-яке стягнення за зобов'язаннями засновників пенсійного фонду, адміністратора, зберігача такого фонду та страхової організації, з якою укладено договір страхування довічної пенсії учасником відповідного пенсійного фонду або договір страхування ризику настання інвалідності чи смерті учасника фонду.

Недержавний пенсійний фонд розміщує активи у різні фінансові інструменти, тобто мінімізує ризики за допомогою розподілу коштів між великою кількістю інвестиційних інструментів. Це гарантує отримання стабільного інвестиційного доходу і надійність майбутніх пенсійних виплат. Ще однією вагомою перевагою є те, що право власності на вкладені кошти громадян не вимагає виконання ніяких додаткових умов і настає з моменту зарахування внеску на індивідуальний пенсійний рахунок.

Статистичні дані свідчать про щорічне кількісне зростання основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів, зокрема станом на 31.03.12 адміністраторами недержавних пенсійних фондів було укладено 74 572 пенсійних контрактів з 61 231 вкладниками, з яких 2 385 вкладників, або 3,9%, – юридичні особи та фізичні особи – підприємці, що сплачують пенсійні внески за учасників, на яких припадає 1 098,3 млн. грн. пенсійних внесків (95,4% від загального обсягу пенсійних внесків за системою НПЗ), а 58 846 вкладників, або 96,1%, – фізичні особи, на яких припадає 4,6% загального обсягу пенсійних внесків [2].

Звичайно система недержавного пенсійного забезпечення протягом останніх років розвивається досить динамічно. Основні показники діяльності НПФ та темпи їх приросту наведені в (табл. 1).

Як видно з таблиці 1, що протягом 3 місяців 2012 р. НПФ працювали практично як за весь рік 2011 р., а такі показники як: загальні активи НПФ; пенсійні внески; пенсійні виплати; сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, значно зросли відповідно до минулого року. Отже, ми бачимо, що діяльність НПФ з кожним роком має тенденцію до зростання, а відтак зростає довіра населення та підвищується рівень їх фінансової грамотності.

Варто зауважити, що для працівника участь у недержавному пенсійному фонді вигідна не тільки додатковими надбавками на пенсії, але й тим, що незалежно від тривалості його життя ці заощадження отримає якщо не він сам, то його родина. Гарантією отримання цих заощаджень та прибутку в майбутньому є інвестування пенсійних активів, купівля акцій, облігацій, нерухомості, потім дохід від цих активів розподіляється пропорційно сумах на рахунках конкретних осіб. Для того, щоб застрахуватися від збитків, НПФ слід у договорі з управління активами зазначити наступне зобов'язання – забезпечення мінімальної доходності на рівні офіційного індексу інфляції.

Зарубіжний науковець Дж. Фрідман прогнозує, що НПФ стануть популярними вже найближчим часом, оскільки НПФ при здійсненні недержавного пенсійного забезпечення мають істотні переваги перед іншими фінансовими установами, які надають

Рис.1. Захист активів НПФ

Джерело: Удосконалено автором за матеріалами [9, с. 13]

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів

Недержавні пенсійні фонди	2010	2011	31.03.2012	Відхилення, %
				2011/2010
Загальна кількість укладених пенсійних контрактів (тис. шт.)	69,7	75,0	74,6	5,3
Кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами (тис. осіб)	569,2	594,6	586,6	25,4
Загальні активи НПФ (млн грн)	1144,3	1386,9	1 467,2	242,6
Пенсійні внески (млн грн), у т.ч.	925,4	1102,0	1 151,3	176,6
- від фізичних осіб	40,7	50,6	53,0	9,9
- від юридичних осіб	884,6	1051,2	1 098,1	166,6
- від фізичних осіб - підприємців	0,2	0,2	0,2	0
Пенсійні виплати (млн. грн.)	158,2	208,9	219,5	50,7
Кількість осіб, що отримали/отримують пенсійні виплати (тис. осіб)	47,8	63,1	65,3	15,3
Сума інвестиційного доходу (млн. грн.)	433,0	559,9	513,0	126,9
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів (млн. грн.)	64,6	86,6	91,1	22,0

Джерело: За матеріалами Міністерства соціальної політики України [10].

аналогічні послуги [17]. Порівнюючи діяльність банків, страхових компаній та НПФ, переваги полягають у наступному:

- НПФ повністю розподіляє інвестиційний дохід між учасниками та не може стати банкрутом, оскільки передбачений нагляд з боку держави;

- для фонду передбачені певні пільги з боку податкового законодавства;

- на відміну від банку НПФ не вимагає значної суми для здійснення першого внеску, тобто внески можуть здійснюватися невеликими періодичними платежами та за деяких обставин допускається їх тимчасове припинення.

Незважаючи на позитивну динаміку розвитку недержавного пенсійного забезпечення, у цій сфері все ж залишається багато проблем. Насамперед, це нестача фінансових інструментів, в які прибутково можна інвестувати накопичені в недержавному пенсійному фонді кошти. А тому найефективнішим та найшвидшим способом стабілізувати ситуацію на ринку НПФ буде реалізувати накопичувальний рівень через недержавні фонди.

Отже, діяльність недержавних пенсійних фондів відіграє важливу роль у збалансуванні попиту та пропозиції на інвестиційні ресурси, що своєю чергою забезпечує довготермінову стабільність на фінансових ринках, є ефективним інструментом гармонійного розвитку економіки, сприяє розбудові як фінансової, так і виробничої сфер національного господарства. Для забезпечення подальшого розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення, створення належних умов, що сприятимуть стабільному функціонуванню НПФ в сучасних ринкових умовах, а особливо з врахуванням негативного впливу світової фінансової кризи, органам управління та контролю у сфері недержавного пенсійного забезпечення, потрібно розробити програму заходів, які сприятимуть зростанню обсягів пенсійних активів фондів, стимулюватимуть їх інвестиційну діяльність, а також підвищуватимуть рівень інвестиційних доходів активів фондів.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, для розвитку діяльності НПФ необхідно сформувати додаткові механізми для захисту пенсійних накопичень з метою захисту прав та інтересів вкладників й учасників, створити систему надійного інвестування пенсійних активів, забезпеченню поінформованості працівників, формуванню позитивного іміджу НПФ.

Перераховані заходи допоможуть вдосконалити механізм діяльності недержавного пенсійного забезпечення на основі ефективної ринкової політики соціально-го спрямування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України (від 09.07. 2003 р. №1057-IV) // Відомості Верховної Ради країни. – 2003. – № 47–48. – ст. 372 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>. – Назва з екрана.
2. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за I квартал 2012 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfr.gov.ua/>.
3. Бахмач А. Недержавні пенсійні фонди: статистика, перспективи / А. Бахмач // Вісник Пенсійного фонду України. – 2009. – № 9. – С. 14–15.
4. Корнєєв В. В. Кредитні та інвестиційні потоки капіталу на фінансових ринках : монографія : Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – К. : НДФІ. 2003. – 376 с.
5. Леонов Д. Тенденції розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні: наслідки фінансової кризи // Д. Леонов / Ринок цінних паперів України. – 2009. – №11–12. – С. 59–763.
6. Мельник Т. Г. Сучасний стан та тенденції розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні / Т. Г. Мельник // Збірник наукових праць НУДПСУ. – 2010. – №1. – С. 203–211.
7. Миськів Г. В. Особливості недержавного пенсійного забезпечення в Україні / Г. Миськів // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.7. – С. 225–230.
8. Моргун Д. Перспективи розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні / Д. Моргун // Соціальна політика. – 2010. – № 3–4. – С. 35–36.
9. Недержавні пенсійні фонди: податковий облік / О. Задорожний // Вісник податкової служби України, вересень 2012 р., № 34 (702), с. 13 (www.visnuk.com.ua).
10. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index](http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index).
11. Розпорядження Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг «Про затвердження методики формування та списання небанківськими фінансовими установами резерву для відшкодування можливих втрат за всіма видами кредитних операцій (за винятком позабалансових, крім гарантій), придбаними цінними паперами (у тому числі іпотечними сертифікатами з фіксованою доходністю), іншими активними операціями згідно із законодавством, включаючи нараховані за активними операціями згідно із законодавством, включаючи нараховані за всіма цими операціями процента та комісії» від 01.03.2011 р. №

111. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [Електронний доступ]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
12. Сальникова Т. Недержавна пенсія: головне – надійність // Вісник пенсійного фонду України. – 2008. – № 6. – С. 20–21.
13. Сальников Т. Пенсійне забезпечення: світовий досвід [Текст] / Т. Сальникова // Вісник пенсійного фонду України. – 2008. – № 7. – С. 2–26.
14. Сірюк Р. Досвід діяльності суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення / Сірюк Р. // Цінні папери України. – 2007. – № 10. – С. 28–29.
15. Сирота І. М. Все о пенсиях, пособиях, социальной защите граждан Украины : Науч. прак. коммент. и сб. нормат. актов / И. М. Сирота. – Х. : Одиссей. – 2004. – 704 с.
16. Струк О. Перехідний вік / О. Струк // Контракти. – 2010. – № 45. – С. 17–18.
17. OECD Economic Outlook // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oecd.org. – Назва з екрана.

УДК 338.242

Шапошников К.С.
доктор економічних наук, доцент,
декан факультету економіки і менеджменту,
Херсонський державний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ В КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

THE MODERN TRENDS IN MERGERS AND ACQUISITIONS IN THE CORPORATE SECTOR OF THE NATIONAL ECONOMY

АНОТАЦІЯ

У статті охарактеризовано сучасні тенденції злиття і поглинання в корпоративному секторі національної економіки. Обґрунтовано, що порушення балансу інтересів і, як наслідок, конфлікти між учасниками фондового ринку не сприяють підвищенню ефективності функціонування акціонерного капіталу, його мобільності, відтворенню в національній економіці. Доведено, що у розвитку корпоративного сектору національної економіки набуває актуальності проблема удосконалення корпоративного законодавства, яке має бути підґрунтям для впровадження етичних норм у практику корпоративних відносин.

Ключові слова: злиття, корпорація, корпоративне управління, корпоративний сектор, національна економіка, поглинання, реструктуризація, фондовий ринок.

АННОТАЦІЯ

В статье охарактеризованы современные тенденции слияния и поглощения в корпоративном секторе национальной экономики. Обосновано, что нарушение баланса интересов и, как следствие, конфликты между участниками фондового рынка не способствуют повышению эффективности функционирования акционерного капитала, его мобильности, воспроизводству в национальной экономике. Доказано, что в развитии корпоративного сектора национальной экономики актуальной становится проблема усовершенствования корпоративного законодательства, которое должно быть основой для внедрения этических норм в практику корпоративных отношений.

Ключевые слова: корпорация, корпоративное управление, корпоративный сектор, национальная экономика, поглощение, реструктуризация, слияние, фондовый рынок.

ANNOTATION

The article describes the current trend of mergers and acquisitions in the corporate sector of the national economy. Proved that the imbalance of interests and, as a result, conflicts between stock market participants do not contribute to the efficiency of equity, its mobility, the restoration of the national economy. It is shown that in the corporate sector of the national economy becomes urgent problem of improving corporate legislation, which should be the basis for a code of ethics in the practice of corporate relations.

Key words: acquisitions, corporation, corporate governance, corporate sector, merger, national economy, restructuring, stock market.

Постановка проблеми. Реструктуризація власності в корпоративному секторі національної економіки завжди зв'язана з переходом майнових та інших обов'язків від одного суб'єкта господарювання до новоствореної юридичної особи. При цьому, у деяких випадках відбувається зміна мети і предмета діяльності корпорації. Важливою особливістю даного актуального напряму досліджень є потреба розкриття сутності

механізму трансформації організаційно-економічного статусу існуючих компаній як суб'єктів прав на акціонерні капітали в процесі передачі їх іншим носіям прав і обов'язків, яке бере на себе новостворене корпоративне підприємство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При підготовці статті були також використані праці українських авторів у суміжних галузях науки, таких як дослідження технологій та стратегій корпоративного управління (О. Редькін [8; 9], Н. Хрущ [9], Л. Головка [2]), дослідження бізнес-процесів корпорацій (М. Адамкович, Я. Квач [12], В. Коваль [4]), дослідження інституціонального середовища функціонування корпоративного сектору національної економіки (Ю. Богоявленська [10], В. Онищенко, Л. Птащенко [7]) та вивчення кадрових і технологічних процесів у корпоративному секторі національної економіки (М. Аістова [1], Л. Федуллова [5]).

Постановка завдання. Трансформаційні процеси, що відбуваються у корпоративному секторі національної економіки, висувають нові вимоги до стратегій розвитку корпоративних структур, що потребує розгляду існуючих об'єктивних причин, котрі сприяють посиленню тенденції до концентрації капіталу, тобто до злиття і поглинання в корпоративному секторі національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинне законодавство України щодо діяльності акціонерних товариств передбачає п'ять форм реструктуризації [3; 6]: злиття, приєднання, розподіл, виділення, перетворення. На глобальному ринку сьогодні найважливішим інструментом реструктуризації бізнесу є злиття і поглинання [1; 8; 9; 11; 12]. В існуючій теорії та практиці корпоративного управління [1; 6; 9] прийнято визначати поглинання як оплачену угоду, в результаті проведення якої відбувається перехід прав власності на корпорацію, що найчастіше супроводжується заміною менеджменту купленої корпорації та зміною її фінансової й виробничої політики. Саме на цьому етапі можливі майнові порушення, що викликає потребу розгляду виникаючих протиріч.

Найбільше прагнення до інтеграції спостерігається в тих галузях національної економіки, де найбільш гостра конкуренція, де можливі злиття, як об'єктивно обумовлені форми об'єднання акціонерних капіталів з метою оволодіння тим чи іншим сегментом ринку. Слід мати на увазі, що в Україні процедура банкрутства значно спростилася і, якщо хтось зацікавлений у